

Släktcirkeln

Forum för cirkelledare 16 Okt
1998

Utgivare: Sveriges Släktforskarförbund

Postadress: Box 30222, 104 25 Stockholm

Redaktör: Erik Thorell, Roslagsgatan 26, 113 55 Stockholm.

Tel: 08 - 695 08 90

Tel: 08 - 15 74 65.

Uppföljning och kontroll

Vid all planering av utbildning framhålls vikten av repetition och kontroll. Men handen på hjärtat, hur blir det i verkligheten? När man som lärare eller cirkelledare har mycket man tycker är viktigt och vill pressa in i utbildningsomfånget, händer det lätt att tiden inte riktigt vill räcka till för repetition och kontroll.

Om det rör sig om en studiecirkel, där alla inklusive ledaren står på ungefär samma kunskapsnivå, är risken att det går för fort framåt kanske inte så stor. Men om ledaren/läraren kan mycket mer än resten av gruppen är det lätt hänt. En genomgång av exempelvis arkivorganisationen och arkivariernas fördelning på de olika arkiven med aldrig så fina overheadbilder, innebär inte att deltagarna sedan kan vad de behöver kunna i ämnet. Prova genom kontrollerande frågor eller repeterande resonemang! Det som känns enkelt och självklart för den som kan en sak, kan vara en enda röra för den som är nybörjare. Repetition!

Jämför här hur man inom politiken, forskningen osv talar om kontrollstationer. Det är viktigt att vi också inom våra släktforskarcirklar repeterar, kontrollerar och även följer upp. Det kan ske på olika nivåer och på olika sätt, och jag vill här peka på att det redan behandlats på flera ställen i *Släktcirkeln*. Låt oss säga att det här är en repetition och uppföljning av vad som redan till stor del sagts om kontroll och uppföljning.

Vid varje sammankomst eller lektion bör repetition och kontroll ingå, gärna också om det som behandlades förra gången. Jag får nog säga att detta inte tillräckligt framhålls i våra vanligaste exempel på studieplaner. Det står inte i Furtenbach eller Clemensson & Andersson, nämns vid sista sammankomsten i Thorsell & Schenkmanis. Som regel står det inte heller i de planer vi presenterat i *Släktcirkeln*, med ett undantag dock: Holger Sjöstedt (f d studierektor!) har med det i sin beskrivning av hur han lägger upp cirk-

lar (nr 7).

Andra cirkelledare har emellertid varit inne på kontroll på annat sätt. Sigvard Josefsson chockade nog en och annan när han förordade lappskrivningar och hemprov (nr 11). Birgitta Sandblad har ordnat examen i släktforskning (nr 11).

Uppföljning genom träffar med gamla cirkeldeltagare har man med framgång försökt sig på i Uppsala (nr 12 och 14). Och vid träffen i samband med riksstämman i Helsingborg 1997 (nr 15) samt även i nr 14 har frågan om legitimering, "körkort" för släktforskare, diskuterats.

Alltså, cirkelledare, planera in och glöm inte repetition, kontroll och uppföljning! Hur det görs kan variera. Är man en friskus och har grepp på cirkeldeltagarna, kan man säkert ordna både regelrätta förhör och lappskrivningar. Är man en blygare typ försöker man kanske med lite mer finstämda metoder inom resonemangets ram.

Erik Thorell

Kamratcirklar

I det första numret som jag fick av *Släktcirkeln* för ett par år sedan såg jag för första gången ordet "Kamratcirkel".

Det var en lågbudgetcirkel som på många sätt tilltalade mig. Jag fick mer kött på benen vid cirkelledarkonferensen vid släktforskardagarna i Växjö 1996. Då hade jag förankrat idén i vår styrelse och då jag berättade om våra planer bad Erik Thorell att jag skulle berätta hur vi lyckats.

Nu kan jag utan överdrift säga att det blivit succé, även om vi skraddarsytt Kamratcirklarna efter våra behov och förutsättningar.

Då jag som tämligen nybliven släktforskare blev medlem i Nässjöbygdens Genealogiska Förening märkte jag hur svårt det var att komma i kontakt med andra forskare så när som på några få undantag. OK, det beror väl på mig själv, tänkte jag. När jag sedan kom med i styrelsen visade det sig att fler upplevde det som jag. Någon sade t o m att NbGF var den mest anonyma förening som han var medlem i. Då förstod jag ännu mer att Kamratcirklar kunde fylla flera uppgifter.

Hösten 1996 inbjöd vi medlemmarna genom *Släktposten* till s k Kamratcirklar. De skulle ha två syften, dels att medlemmarna skulle lära känna varandra och varandras forskning, dels fördjupning i olika ämnen. Avgiften skulle vara minsta möjliga. Den kunde ses som en slags bonus på medlemsavgiften. Vår studieorganisatör Lars-Einar Dagerö administrerade och vidtalade ledare bland våra medlemmar inom olika specialområden. De ställde upp utan ersättning. De första träffarna hölls i gymnasieskolans datorsal där vår Datorgrupp tillsammans med en lokal säljare visade olika program samtidigt som medlemmarna, de flesta utan datorvana, fick de första inblickarna i datorstöd i släktforskning. Vi fortsatte sedan med tips om mer traditionell forskning i mantalslängder och sockenstämmoprotokoll. Ett tjugotal medlemmar deltog i fem sammankomster 1996-97, men ännu kändes inte den tänkta gemenskapen på rätt sätt.

Hösten 1997 kom en ny inbjudan i *Släktposten* till fortsatta Kamratcirklar. Ämnet var läsning av 1600-talsskrivstil för forskning i domböcker. Femton medlemmar anmälde sig till fem sammankomster 1997-98 och 100 kr som en blygsam avgift. Nu känns det som om vi nått målet med Kamratcirklarna. Dels får vi genom Henry Renshult lära

oss att inte bara tyda stilen utan också försöka bemästra 1600-talets ordföljd och ord som inte längre används. På köpet har vi fått en spontan dialog, åtminstone mellan dessa 15 medlemmar. En "spin-off-effekt" är att det också flyter in mer bidrag från medlemmar till *Släktposten*!

Det var detta jag vill tala om. Nu gäller det "bara" att hålla Kamratcirklarna löpande och få med fler medlemmar. Jag tror att detta på sikt kan leda till en vital förening, som det talas om.

Vänliga hälsningar,

Börje Svanberg
Sekreterare i Nässjöbygdens
Genealogiska Förening

Solav 5, 571 72 Ormaryd

Sveriges Släktforskarförteckning 1997

I *Information för cirkelledare (Släktcirkeln*s föregångare) nr 7, okt 1993, anmäldes den första datorproducerade rikstäckande släktforskarförteckningen framtagen av DIS i samarbete med förbundet och dess medlemsföreningar. 3400 forskare från 47 föreningar hade där lämnat underlag till 800 sidor på 125 mikrokort.

Under 1997 utgavs på samma sätt en ny upplaga, denna gång med underlag från 3684 forskare i 49 föreningar, totalt 16 mikrokort.

Liksom förra gången inleds förteckningen med en lista i bokstavsordning på alla forskare (kort 1 - 9) samt uppgift för var och en om de släktnamn, socknar/städer och ofta byar/gårdar de bedriver forskning om. Informationsmängden för varje forskare kan variera mellan ett par rader och upp till tre sidor. Därefter följer ett Ortsregister (kort 10 - 13), ett Släktregister (kort 13 - 16) och ett Ämnesregister (på kort 10).

Förteckningen är något, men bara något, större än den var 1993. Fortfarande är det bara ungefär hälften av förbundets medlemsföreningar som har lämnat in underlag. Insamlandet går så till att varje förening via ett särskilt program, ställt till förfo-

gande av DIS, matar in uppgifter i en dator från de medlemmar som fyllt i ett särskilt utsänt formulär. En diskett med den informationen sänds sedan in till DIS, som kör samman det hela till en rikstäckande förteckning.

Uppenbarligen har många föreningar ännu inte resurser, kompetens eller i sämsta fall förståelse eller intresse nog för att medverka. Vi kan bara beklaga att så många saknas och hoppas att fler kommer med nästa gång. Ju fler som lämnar in underlag desto större är ju sannolikheten för napp.

Den som står med i förteckningen förutsätts vara villig att, i regel utan ersättning, svara på brev (motsv) och dela med sig av sina forskningsresultat. Det är ju ofta kanske avlägsna, men ändå, släktingar man kommer i kontakt med. Nu är det ju vars och ens ensak om han/hon vill ställa upp på de villkoren. Därför kan man kanske inte vänta sig att alla föreningsmedlemmar lämnar in underlag. Men nog borde det på sikt kunna bli fler än knappt 4000.

Sveriges Släktforskarförteckning 1997, som bara finns på mikrokort och för sökning på DIS Family, tel 013-13 94 73, kan köpas från DIS eller förbundet för kr 200:- (medlemmar 160:-).

Erik Thorell

Litteratur

"Ordbok för släktforskare"

Henrik Anderös lilla nyttiga *Ordbok för släktforskare* har fått en ordentlig ansiktslyftning genom en omfattande bearbetning av Kent Andersson, välkänd representant i Göteborg för släktforskarförbundet. Omfånget har mer än fördubblats. En stor del av Anderös ord finns kvar, de flesta med oförändrad tolkning, men Andersson har också med stöd av egna erfarenheter och drygt 30-talet namngivna underleverantörer tillfört ett stort antal nya ord. Anderö uppgav att alla förklaringar tagits ur olika ordböcker. Han lämnade också en litteraturlista. Andersson lämnar även han en litteraturlista, mer omfattande och modernare än Anderös, men han avslöjar inte lika tydligt vilken roll ordböcker och medhjälpare spelat för förklaringar och tolkningar av alla de - för att använda hans egen formulering - "märkliga ord" som han presenterar. Detta lämnar plats för en liten känsla av osäkerhet.

De tillförda orden eller termerna kan delvis föras samman i stora grupper, bl a textila termer

(författaren har stark knytning till knallebygden!), latinska ord och uttryck, ofta även förkortningar, skattetekniska och juridiska termer, benämningar på kungörelser, s k plakat o d, myndigheter, institutioner, kommissioner m fl, kända från vår historia samt givetvis benämningar på en mängd föremål eller företeelser som förekommer i gamla handlingar. Några exempel på viktiga ord eller uttryck som införts: *baggböleri*, *band* (=kärve), *bene*, *biblia pauperum*, *bottniska handelstvånget*, *dymling*, *emeritus*, *fällbänk*, *förning* (=medförd mat), *Generalguvernementet*, *ipso die*, *kolryss*, *labbi*, *prebende*, *resandefolk*, *R. I. P. (Requiescat In Pace = Vila i frid [på gravsten])*, *skatteavrådsland*, *slösäd*, *sytning*, *utjord*, *ut supra*.

Tveksamma tillskott: bl a *bävergäll*, *gästgiveri*, *handyxa*, *ljussax*, *servis*, *studiosus*, *sulläder*. Förstår vi inte dem utan hjälp med tydningen?

Mera än ett par hundra ord som finns hos Anderö har tagits bort utan förklaring, troligen av utrymmesskäl eller för att de ansetts vara kända eller måhända för att de bedömts vara mycket ovanliga, när det gäller sjukdomsnamn kanske för att de förekommer i Lagerkranz, *Svenska sjukdomsnamn i gångna tider*. Visst kan vi väl godta att följande försvunnit: *armod*, *bannlysning*, *domsaga*, *fertil*, *gravbrev*, *konkubin*, *nekrolog*, *pennalism*, *senil*, *skörbjugg*, *stupid* och *viril*.

Däremot borde nog bl a följande behållits: *apart*, *belackare*, *dagvard*, *ergo*, *hanegäll*, *rakitis* (står för all del under engelska sjukan), *sockenskräddare*, *sockensmed*, *schweizeri* (schäferi har förts in!), *vanhävd*. Och alldeles definitivt borde följande ord ha fått vara kvar: *avrösa*, *betygsystemet med A, a, AB o s v*, *faksimile*, *fait accompli*, *fodernötspenning*, *inkunabel*, *kolportör*, *kontrasignera*, *kryckeståt* (har anmälaren själv upplevt!), *lepra/spetälska*, *maja*, *mormon*, *preces*, *proveniens*, *seland*, *spanska sjukan*, *sventjänare*, *venia*, *zigenare*.

Att konstatera om några ord och uttryck saknas (utöver vad som nämnts som borttaget enligt ovan) är en fråga om tycke och smak samt givetvis ambition och utrymme. Som nämnts har mängder av textiltermer förts till, och däremot finns intet att invända. Tvärtom! Men man kan kanske tycka att vår gamla huvudnäring, jordbruk och boskapsskötsel borde tillgodoses lite bättre. Visst finns en hel del, men orden verkar allt ha slunkit in mest på en slump. Här kan nämnas några vanliga och enkla som däremot inte finns med: *bläda* (hugga skog på visst sätt), *däckel*, *dragvåg*, *färist*, *hässja*, *harv*,

krake, loka, orv, råder, skyl (finns hos Anderö), *vålme*. Äldre läsare känner kanske till många av orden, men när det gäller yngre är nog osäkerheten större.

Plötsligt stöter man på ett enstaka ortnamn, *Warschau*, översatt till *Warszawa*. det verkar ärligt talat tämligen onödigt. Men, slår det en, kanske *Tallinn - Reval* skulle behövas, och varför inte ännu en namnändrad granne, *Kaliningrad - Königsberg*? Ett par gamla namn som orsakat anmälaren huvudbry någon gång är *Hedeby* och *Dannevirke*, kanske lite före normal släktforskningsstid, men ändå intressanta historiska objekt.

Några ord som saknas men som släktforskaren stöter på: *presenskalender, satt i mantal* (finns med men på mantalsbonde under yrken), *puka, pukare, Mr.* (förk. = mästare). *VIIbris* och *IXbris* står på september resp november, men motsvarande saknas för oktober och december.

"Yrken och titlar" har samlats i ett särskilt kapitel. Varför sägs ej. Enligt anmälarens uppfattning skapar det mest förvirring. Man måste bläddra på flera ställen. Ibland kanske man inte ens vet att ordet man söker är ett yrke. En del ord som inte är egentliga yrken har hamnat här, t ex *bönhas, hejduk, häradsdomare, kyrkstöt, principal, sexman*. Däremot får man söka *borgare, böneman, rex, rotebönder* i den vanliga texten.

Författaren verkar nästan ha satt i system, kanske för att spara utrymme, att förklara ord i sammansättningar men inte det enkla ordet (som ofta är "huvudordet). Några exempel: *lagfartsbok* finns med, men *lagfart* är borttaget, samma sak gäller *sterbhusavgift* resp *sterbhus, subalterngrad* resp *subaltern, häradsallmänning* resp *allmänning, andetid* och *skördeand* resp *and. Skjutshåll* och *skjutshäst* finns med men ej *skjutsväsen*, motsvarande gäller *reformationstiden* resp *reformationen*. Det viktigaste ordet blir alltså inte förklarat.

Även om det är en utrymmesfråga, skulle man ibland önska sig mera hänvisningar mellan besläktade ord. Det gäller t ex hela gruppen av sjukdomsnamn. *Årliga hästar* förklaras men ingen hänvisning till annat ord ges. Slår man upp *foderfä* och *fodernöt* finns hänvisning till årliga hästar. På annat håll anges *kunghästar* och *slotthästar* vara detsamma som årliga hästar. *Konungshästar* och *fodernötspenningar* (som finns hos Anderö) finns inte alls med. *Rå* och *rör* står under rå, men *rör* förklaras utan hänvisning till *rå*. *Kautionist* förklaras utan hänvisning till *caution* (som dock står tillsammans med "cautionist").

När ett ord har flera betydelser varav en eller flera bedöms vara allmänt känd använder både Anderö och Andersson "(äv.)" för att ange att endast den ovanliga betydelsen tas upp. Detta lilla "(äv.)" har råkat falla bort på några ställen hos Andersson med delvis ganska förödande resultat. *Belägra* anges sålunda enbart betyda ha samlag med. *Kätter* skulle enbart betyda blodskam eller incest. *Fana* kan bara vara en ryttartrupp. *Mammeluck* är en avfälling och ingenting annat.

En del andra tveksamheter, fel eller kanske otillräckliga förklaringar kan också noteras. "Né" anges betyda fött, vilket är rätt när det gäller ett barn. Den vanligaste användningen torde dock vara "fru NN née X" d v s född med efternamnet ("flicknamnet") X. Det sista e:et markerar då att fru NN är femininum d v s av kvinnokön. Bör alltså stå: "né, née (fr.) född". "Personalier" (personalia) kan användas även om andra personuppgifter än sådana som står i en likpredikan. "Exspektant" kunde användas även om annan befattningshavare än korpral eller manskap, t ex fänrik eller löjtnant. Kan verkligen "tillförlätlig, tillförtrolig" (adjektiv) betyda "tillförsikt" (substantiv)?

I slutet av boken presenteras en lista över viktiga årtal i Sveriges historia. Det är främst lagar om skatter, förvärv och användning av mark, handel, folkbokföring samt familje- och arvsförhållanden som prickas in, sådant som ganska direkt har påverkat vanligt folks dagliga liv. Krig och fredsslut, allmänna organisationsfrågor o d behandlas ej. Listan kompletterar på ett utmärkt sätt en motsvarande som gavs ut i *Information för cirkelledare* nr 8 i maj 1994. De kan med fördel användas tillsammans. En svensk regentlängd från Olof Skötkonung (omkr år 1000) ingår också. Erik Segersäll, Olofs far, som väl också brukar betraktas som historisk, får inte vara med av någon anledning. Kanske beror det på att han möjligen inte hade riktigt grepp om Västergötland och knallebygden. Längden kan vara praktisk att ha tillhands i släktforskningshyllan.

Anmälaren har gjort en grundlig genomgång av Kent Anderssons ordbok och kommit med en hel del anmärkningar eller ifrågasättanden. Detta ska dock inte fördunkla det faktum att en stor mängd nya och viktiga om än ibland "märkliga" ord tillförts ordboken och gjort den omfångsrikare och mer användbar än tidigare. Det ska vi vara författaren oändligt tacksamma för! Men anmälarens råd är ändå: kasta inte bort Anderö! Där finns mycket av värde som inte fått plats i den moderniserade ordboken.

Erik Thorell

Sveriges Dödbok

1968-1996

Sveriges Släktforskarförbund har gett ut Sveriges Dödbok 1968-1996 på cd-rom-skiva. För att ta del av innehållet måste man ha tillgång till en PC med minst 8 Mb RAM-minne och 54 Mb ledigt hårddiskutrymme, mus, CD-läsare och Windows 3.1 eller senare version.

Dödboken innehåller basfakta om människor, som avlidit i Sverige under den angivna tiden, totalt 2.555.000. Uppgifterna varierar något under olika perioder beroende på vilka bestämmelser som varit gällande för registreringen. För 1968-72 ges ej namn och adress, endast personnummer, för 1973-77 ej adress, i övrigt datum för dödsfallet och ort eller församling för kyrko- eller folkbokföring. Tidigare civilståndsförändring anges t o m 1977. Registret slutar vecka 37 1996. Vissa data har fallit bort åren 1968 och 1971. Mer detaljerad information ges i en broschyr som fås vid köpet och som kan studeras hos förbundet.

Källor är Statistiska Centralbyråns register över totalbefolkningen (RTB) samt från 1978 Statens person- och adressregister (SPAR). Eftersom alla personer i registret är avlidna behövs ej tillstånd från Datainspektionen.

Ett särskilt program som medföljer krävs för användningen. Det medger sökning på olika sätt i materialet.

Priset är kr 595:- (stödande medlem 495:-).

Erik Thorell

Krig och fred i källorna

Årsbok för Riksarkivet och Landsarkiven 1998 med ovanstående rubrik ägnas huvudsakligen åt Westfaliska freden, alltså fredsslutet 1648 efter Trettioåriga kriget, som gjorde Sverige till en stormakt. Det är i år 350 år sedan freden slöts, därav uppmärksamheten just i år.

Som vanligt är det en elegant, rikt illustrerad bok med intressant innehåll, likaledes som vanligt med skiftande och ofta originell infallsvinkel vid utnyttjande av källmaterialet. Författarna till de 15 artiklarna är högt kvalificerade, mer än hälften

med doktorsexamen.

De ingående artiklarna belyser bl a krig och fred mera allmänt i vårt arkivmaterial, Sveriges krigs- och fredsmål i Trettioåriga kriget, de svenska arméerna, den svenska militära förvaltningen i Tyskland, finansieringen av kriget, kartor och kartering (Krigsarkivet har ju en enastående samling av kartor från äldre tid), de svenska fredsförhandlingarna och deras kanslier samt en del glimtar från fredskongressen, bl a vad påvens representant rapporterade om de svenska förhandlingarna. En kort artikel handlar om festandet i Stockholm i samband med fredsslutet, och en, fylligare, ger en översikt över dåtida litteratur, delvis om kriget men även om annat.

Några få uppsatser handlar om svenska förbindelser med Tyskland i en helt annan tid, före och i samband med andra världskriget, tyska krigsgravar i Sverige, några svenska militärer med knytningar på olika sätt till nationalsocialistiska idéer samt ett krigsbarn med "arisk härstamning".

Det ska direkt sägas att släktforskaren inte har mycket att hämta i boken. Namnuppgifter finns här och var, men flertalet av de nämnda är nog redan kända. Familjeförhållanden berörs endast i undantagsfall. Inga listor på personer förekommer. Men den historiskt intresserade bör finna spännande läsning. Flertalet artiklar har omfattande och lärrika notapparater och litteraturförteckningar.

Avslutningsvis redogörs - också som vanligt - för verksamheten vid Riksarkivet och dess underavdelningar samt vid landsarkiven med aktuella adresser, chefsnamn, personalstyrka, öppettider m m.

Boken kan köpas från Riksarkivet (SVAR) och finns givetvis vid landsarkiven samt även hos Riksarkivets vänförenings (Pro Memoria) medlemmar.

Erik Thorell

Om kursplanering och praktikfall

Referat av Kjell Lindbloms föreläsning vid cirkelledarkurs i Stockholm 8-9 nov 1997

Vilken sorts deltagare i kurserna?

Ska det vara dag- eller kvällscirkel? På dagcirkelarna är medelåldern ca 60 år, på kvällscirkelarna ca 30-40 år. På nybörjarkurserna är det ca 75 % kvinnor. På fortsättningskurserna är det

mera jämnt fördelat. Deltagarna på Folkuniversitetets släktcirklar är ofta något mera kvalificerade än på de övriga studieförbunden. På fortsättningscirkelarna är det ingen skillnad. Viktiga egenskaper för en släktforskare är samlarmani, noggrannhet och tålamod.

Synpunkter på cirkelledaren

Cirkelledaren bör ha flera års erfarenhet av släktforskning. Han bör läsa tysk stil tämligen obehindrat. Han bör vara god pedagog - det kan man lära sig.

Vad cirkeldeltagarna lärt sig vid cirkelns slut är viktigast, inte att man hunnit med vissa moment. Cirkelledaren måste ha entusiasm inför ämnet; nyfikenhet smittar. Målet är en lyckad cirkel.

Planering av cirkeln

Nybörjarcirkel

En kurs på 18-24 timmar är lagom. Det räcker att ta upp kyrkböckerna på nybörjarcirkeln. "Släktforska! Steg för steg" har bra pedagogiska exempel.

Gång 1-3

Cirkelledaren och kursdeltagarna presenterar sig för varandra. Ta upp om blanketter och olika media. Föreningar, arkivorganisationer, metoder för släktforskning.

Gång 4-6

Kyrkans organisation, förteckningssystem, SVAR-katalog och beställning av mikrokort.

Gång 7

Studiebesök hos Riksarkivet i Lilla forskarsalen, på bibliotek eller liknande ute i landet.

Gång 8

Ta upp läsebokens exempel. Öva skönskrift i den tyska stilen, använd gärna overhead till detta. Träna små bokstäver ena gången under en lektionstimme, stora bokstäver nästa gång under en lektionstimme.

Avsluta gärna kursen med några praktikfall.

Läxor? Inga läxor på nybörjarcirkelarna!

Fortsättningscirkel

Det är lämpligt att fortsätta mer i cirkelform. Ta då resten av "Släktforska! Steg för steg", läsboken samt praktikfall (gärna ur "Prästens lilla kråka"). Uppmana deltagarna att inte läsa "Prästens lilla kråka" i förväg. Lämpliga studiebesök: Stockholms historiska databas (gratis), Riksarkivet (avgift).

En gång per vecka med totalt 8-13 sammankomster, beroende på antal studietimmar per gång, är lagom.

Läxor? Alltid läxor på fortsättningscirkelarna; t ex textprover ur någon läsebok. Försök få deltagarna aktiva mellan sammankomsterna. Besök på bibliotek och arkiv. Det är viktigt med praktisk erfarenhet.

Fortsättning på fortsättningscirkeln

Det kan vara lämpligt att ta upp årsböcker samt någon bok om handskrift. Be gärna deltagarna ta med sig egna texter.

Hjälpmedel

White board, svart tavla eller blädderblock är bra att ha i mindre grupper. Overhead är bättre att ha i större grupper men kan vara sövande. Bra för skönskriftsövningar, låt frågan gå runt i tur och ordning. De är nyttigt att låta deltagarna både se och rita bokstäverna själva.

Mikrokortläsare

Bra att använda en och en för egna mikrokort. Vidiologen är bäst för större grupper. Med den kan man titta på väggen.

Kortlek

Kjell har utarbetat en kortlek med ord och uttryck inom släktforskningen, som det är bra att känna till. Han tar fram korten ett och ett och låter deltagarna säga/gissa vad orden betyder. För säkerhets skull har han skrivit rätta svaret på baksidan. Orden är hämtade ur ordböcker för släktforskare. Det är bra att ha en kortlek för nybörjare, en för fortsättare och en för latinska ord.

Praktikfall

"Prästens lilla kråka" är bra att använda. Kalenderexercis för att översätta gamla tidsangivelser till moderna datumangivelser med hjälp av "Almanacka för 500 år" är nyttigt som hemuppgift.

Dödböcker

Bra för nybörjarkurser. Personaleböckerna innehåller många roliga exempel och är även bra som läsövningar.

Litteratur

"De svenska skatternas historia" och "Den svenska folkbokföringens historia under tre se-

kler", som kan fås gratis från Riksskatteverket i Solna, är bra bredvidläsningsböcker.

"Historiska Nyheter " 56/1993 från Historiska muséet i Stockholm handlar om namn.

"Synd och skam. Ogifta mödrar på svensk landsbygd 1680-1880" av Marie Lindstedt Cronberg (Recenserad i Släkthistoriskt Forum 4/97).

Dela gärna ut antavlor och be deltagarna fylla i efter exempel.

Hur gör man med frågor?

Inled gärna varje kursgång med en frågestund, särskilt efter studiebesök.

Bra cirkel - mindre bra cirkel

Varför blir en cirkel bra eller mindre bra? Försök vara entusiastisk och få deltagarna att prata själva men försök också hejda alltför pratglada deltagare.

Arbeta med praktikfall

Dela ut ett tomt papper först, det används för att täcka över textavsnittet med problemets lösning. En av deltagarna läser första uppgiften högt. Därefter en stunds tystnad, sedan får de försöka lösa problemet. Detta tvingar deltagarna att tänka efter och använda sina kunskaper. Bra som avslutning på en nybörjarkurs.

Vid pennan
Marianne Funayama
Cervins väg 21
163 42 Spånga
08-760 49 31

Kurs för cirkelledare

Sveriges Släktforskarförbund kommer att genomföra ytterligare en kurs för cirkelledare. Kursen 1999 går av stapeln helgen den 13-14 mars i Göteborg. Kurskostnad, inkl måltider, beräknas bli 750 kr. Hugade bör anmäla intresse senast den 25 februari 1999. Platsantalet är begränsat, så först till kvarn får först mala...

Kursen planeras innehålla vuxenpedagogik, diskussion om källkritik och litteraturkännedom. Programmet kan dock komma att ändras.

Anmäl dig gärna redan nu och märk kuvertet "Kurs i Göteborg" och skicka det till *Sveriges Släktforskarförbund, Box 30222, 104 25 Stockholm.*

Cirkelledarkonferens i Jönköping 29 augusti 1998

Nedan följer ett kortfattat referat av vad som avhandlades vid Cirkelledarkonferensen vid Släktforskar dagarna i Jönköping den 29 augusti 1998

Inledning

Erik Thorell hälsade deltagarna i årets cirkelledarkonferens välkomna och föredrog föreslagna diskussionsämnen vilka fastställdes.

Servicecirkuläret 1972 (SFS 1972 nr 406)

med senare ändringar

Nils Marelius inledde diskussionen om servicecirkuläret med synpunkter han avser att låta publicera i *Släkthistoriskt Forum*. Bl a kritiserade *Nils Marelius* fall då pastorsexpeditionerna svarat alltför sent på frågor.

Jan Appelquist informerade att myndigheter har upplysningsskyldighet vid korta, koncisa frågor. Om frågorna är mer omfattande, t ex genom att de kräver skrivna svar, är detta att se som forskningsarbete. Landsarkiven får nu ta betalt per timme i dessa fall. Efter det att stat och kyrka separerat är rättsläget ännu oklart.

Hans Bergendahl informerade om att ämnet kommer att behandlas i nästa nummer av "DIS-Play", DIS-Östs tidning, nr 3/98.

Margareta Stålbrand efterlyste mikrokortsläsare i pastorsexpeditionerna.

Nya folkbokföringen

Erik Thorell inledde och meddelade att Riksarkivet och Skatteverket ännu inte är överens om hur uttag av längder för arkivering ska göras ur det nya folkbokföringssystemet. Erfarenheterna tyder på att fem år mellan uttagen kan visa sig vara för kort tid. Att uttag ännu efter sju år inte gjorts är därför från skattemyndighetens synpunkt motiverat. Om uttagen sker enligt föreliggande för-

slag kommer det nya materialet att bli godtagbart, möjligen går vissa uppgifter förlorade, t ex yrke och dödsorsak.

Vad händer år 2000?

Kommer släktprogrammen för datorer att klara av millennieskiftet? frågade *Göran Tengnér*. Avseende släktforskarprogrammen är det för DISGEN inga problem, troligen ej heller för nya Holgerprogrammet. För datorerna är det mer problematiskt. Vid millennieskiftet kan datorerna gå över från år 1999 till år 0. För "gamla" datorer, dvs 5-10 år gamla, kan problem uppstå vad avser årtalsfunktionerna, men på denna punkt råder det ännu viss osäkerhet.

Rolf Lusth informerade om att datorer äldre än av årsmo- dell 1995-96 bör undersökas med avseende på datorns sk bios.

Jan Appelquist anförde att mest utsatta är bokföringsprogrammen, vilka därför särskilt bör undersökas.

Behov av kursmaterial, t ex domboks- material

Göran Stenmark, SVAR, berättade om material som SVAR tagit fram som underlag för cirkelverksamheten. Bl a nämndes att byforskningen har ökat och för att möta detta intresse har en nybörjarinstruktion för denna slags forskning producerats. Få lånar och köper mikrokort över domböcker. SVAR kommer dock att ta fram ett nybörjarkompendium för forskning i domboksarkiv. För domböckerna är problemet sökvägarna.

Att ge ut en släktbok

Karl-Gustaf Junhall redovisade sina erfarenheter om att skriva en släktbok. Som åskådnings- exemplar förevisade han den senaste i sin produktion av denna art; "*Strengberg – En släktutredning. Mästersmeder och pistolmakare från Jönköping*". I släktböckerna är det ungefär jämnt fördelat vad avser hembygds- och släkthistoria.

Karl-Gustaf Junhall kommer att publicera en artikel på temat släktböcker i "Släktcirkeln".

Därefter gavs möjlighet till frågestund. Bl a po- ängterade *Karl-Gustaf Junhall* därvid att böckerna ej får utgöras av släkttabeller utan ska i berättande form återge förfädernas livsmiljö. Lämpligt for- mat är A5. Nota bene; vinst ger dessa böcker ald- rig, men i bästa fall ger utgivningen inte heller alltför stora kostnader.

Den nya personuppgiftslagen

Jan Appelquist rapporterade från ordförande- konferensen där *Margareta Åberg* från Datainspek- tionen talat om den nya Personuppgiftslagens (PUL) rättsverkningar för släktforskarna.

Sammanfattningsvis utvidgar PUL register- begreppet och alla samlingar av personuppgifter inbegrips. Anmälningsskyldighet till Datainspektionen gäller om register med känsliga uppgifter ska upp- rättas. *Samtycke* från den registrerade tar dock över lagens förbud. Privata register är undantagna från PUL:s reglering, likaså uppgifter om *avlidna* per- soner.

Släktböcker har skydd genom Tryckfrihetsför- ordningen (TF) och kan publiceras i tryckt form. Om materialet är tryckt får innehållet spridas även på Internet. Fr o m 1 januari 1999 får även alla personuppgifter på CD-rom föras ut via Internet.

Övrigt

Kjell Lindblom berättade om sina erfarenheter av att leda studiecirkel i släktforskning. Bl a gav han pedagogiska tips på hur en cirkel ska läggas upp. En vidiolog förespråkades framför den "sö- vande" overheadapparaten. "Prästens lilla kråka", en bok med praktikfall för släktforskare, omtala- des och förklarades.

Därefter vidtog allmän frågestund med *Kjell Lindblom*.

Avslutning

Erik Thorell tackade konferensens föredragshål- lare och övriga deltagare för visat intresse och för- klarade 1998 års cirkelledarkonferens avslutad.

Pelle Lindman
vid protokollet

Arkivens dag

Lördagen den 7 november är Arkivens dag, en dag då arkiv i hela landet hålls öppna för allmän- heten. Arrangemangen dagen till ära står för- tecknade på riksarkivets hemsida <www.ra.se/arkdag98> där även respektive läns kontaktperson finns angiven. Saknar du något arrangemang? Ring ditt länsombud! Dessutom kommer i oktober en tidning som presenterar arkiven generellt.

Den som vill veta mer om Arkivens dag och lokala och regionala arrangemang kan vända sig till *projektledaren Maria Larsson*, Skånes Arkiv- förbund, Porfyrvägen 19, 224 78 Lund, tel 046-30 44 19, fax 046-14 64 48.

Min första släktbok

Ett material som ger elever i årskurs 4-6 en möjlighet att fånga sina "rötter".

"Min första släktbok" gör det möjligt för alla barn att samla information om släktförhållanden och sina första levnadsår.

Barnets föräldrar är här den viktigaste informationskällan, även andra anhöriga är viktiga informanter. Att på detta vis samla fakta medan uppgiftslämnaren ännu lever är något som inte går att värdera fullt ut.

Uppgifterna finns inte samlade i något arkiv eller annan officiell handling. Vi är många i Sverige som sysslar med släktforskning som måste konstatera att vi glömde fråga våra anhöriga medan de ännu levde.

Denna utredning, rätt utförd, är ett mycket värdefullt dokument. Den bör sparas för framtida bruk. I dagens skolor kommer personatorer att användas allt längre ner i årsklasserna. Det kan vara lämpligt att föra in de i detta häfte insamlade uppgifterna i ett släktforskningsprogram som en första uppgift.

Materialet är upplagt så att du som lärare har en pärm med samma material som eleverna men också en uppsättning original på de blanketter som finns så att du kan kopiera upp arbetskopior.

Elevens häfte är tänkt som ett original där uppgifterna sen förs in och blir deras egen dokumentation för framtiden.

Pris:

Lärarpärm: 95:-

Elevhäfte: 48:-

Vid köp av minst 20 elevhäften medföljer
1 lärarpärm utan kostnad

Priser inklusive moms

Materialet finns att beställa från:

SVAR, Forskarcentrum

Adress: Box 166, 880 40 Ramsele

Tel: 0623-725 00

Fax: 0623-725 05

Hemsida: www.svar.ra.se

SVAR
RIKSARKIVET

Materialet är framtaget i samarbete mellan Ådalens Släktforskarförening, Kramfors och SVAR i Ramsele

Command: Patten's sinit of Court, assigner of all the
 Johan Lärsmans som best 5 Offe sinit samt Elid at för
 sällja, hvilket Lärsmannen Her Balzar Wedinwar
 för i Barden är ifrånskjult, och han iginn bidragt och omst
 tagit. Af sagd på förmunds Lärsmannen i Christianstad
 d 17 Maj 1720.

På som flamma Johan Lärsmans bestat sig på sinit samt Elid,
 af 5 Offe at för sällja, hvilket Lärsmannen Her Balzar We
 dinwar som förfat bestat af 12 Offe, her efter står på och nämmer
 på Lärsmannen som ännu war iginn sinit samt Elid och dit så för
 sällja och tagit, om hvilket Elid Patten som nogt fram
 sät, ingen af flamma flamma Lärsmans till ingen annan baliän,
 undse Lärsmans förmå, utthan at han ständigt ännu viljan at för
 om Elid flamma Johan Lärsmans sinit samt Elid och dit så för
 sällja och tagit, som Elid Patten, boor, undse ut, at ut sällja,
 omst tagit som förfat förmå som för. Patten som ännu flamma
 Lärsmannen som Elid och ut sällja som för i Patten ut sällja och
 på Lärsmans ut sällja at sällja, och dit som förmå ut sällja och ut sällja

utthan dit sig ständigt på at för sällja, by förmå förmå
 Patten sinit at dit boor ännu flamma Lärsmannen för
 dit som dit Elid och ut sällja och tagit och tagit och tagit
 ut dit sällja och tagit och tagit och tagit och tagit och tagit
 som dit 12 Offe. Exempel i Lärsmans D. E. num 409 eller för
 Lärsmannen och på Lärsmannen, sällja at som sällja och tagit och tagit
 som efter 1653 äldre Patten och tagit och tagit och tagit och tagit
 och tagit och tagit som sällja och tagit och tagit och tagit och tagit
 NB Exempel i Lärsmannen, sällja och tagit och tagit och tagit och tagit
 i Lärsmannen, sällja och tagit och tagit och tagit och tagit och tagit

Exemplet är med tillstånd saxat ur Släkttavlan nr 27 (Staffanstorps Släktforskarförening), hämtat ur Kris-
 tianstads Kämnärsrätt 1719-20, A 1a:36, Lunds Landsarkiv. Facit på sid 12.

Förordning om statliga myndigheters serviceskyldighet

(SFS 1980:900)

1 § Denna förordning innehåller föreskrifter om den tid inom vilken domstolar och statliga förvaltningsmyndigheter skall tillhandahålla domar, beslut och andra handlingar och föreskrifter om deras skyldighet att lämna upplysningar och översända handlingar.

Tiden för tillhandahållande av beslut och andra handlingar

2 § I ett mål eller ärende vid allmän domstol skall en dom eller ett beslut sändas till parterna samma dag som det meddelas. Om avgörandet har meddelats genom att det avkunnas, behöver det inte sändas förrän en vecka efter avkunnandet.

3 § När en hovrätt har avkunnat en dom eller ett beslut vid ett sammanträde på någon annan ort än den där hovrätten har sitt säte, är det i tvistemål och brottmål tillräckligt att avgörandet sänds inom en vecka efter det att hovrättens sammanträde på den orten har avslutats.

4 § I ett mål eller ärende vid annan domstol än allmän domstol skall en dom eller ett beslut sändas till parterna

- när avgörandet avkunnats muntligen: inom en vecka från dagen för avkunnandet,
- när det tillkännagetts att avgörandet skall meddelas en viss dag: samma dag som det meddelas,
- i andra fall: inom en vecka från avgörandets datum.

5 § Hos en inskrivningsmyndighet skall handlingar som utfärdas för en part tillhandahållas inom två veckor från den inskrivningsdag då ärendet behandlades.

6 § Hos sjöfartsregistret skall handlingar som utfärdas i ett registerärende samt utdrag ur skeppsregistret, skeppsbyggnadsregistret och båtregistret tillhandahållas genast efter det att samtliga ärenden som skall tas upp samma dag blivit slutligt databehandlade eller införda på tillfälligt upprättat registerupplägg. Om någon begär det och det finns särskilda skäl får dock handlingarna tillhandahållas samma kalenderdag som ärendet handlagts eller registerutdraget beställts.

7 § I fråga om expeditioner av domar eller slutliga beslut i vissa fall finns särskilda bestämmelser.

8 § Hos en annan myndighet än domstol skall ett beslut hållas tillgängligt

- när beslutet utges efter anslag: den dag som bestämts genom anslaget,
- när beslutet avkunnas muntligen: inom en vecka från dagen för avkunnandet,
- i andra fall: så snart som möjligt.

9 § Om ett beslut eller en annan handling av särskilda skäl inte kan tillhandahållas inom den tid som angetts i 3-8 §§, skall handlingen tillhandahållas så snart som möjligt. I sådant fall skall motparten om möjligt få besked om när handlingen kommer att tillhandahållas.

10 § En handling som innehåller ett föreläggande för någon att vidta en åtgärd, skall tillhandahållas i så god tid att det är möjligt för denne att vidta åtgärden.

11 § En handling som har getts in till en myndighet i ett mål eller ärende, får inte återlämnas förrän målet eller ärendet avgjorts. Om originalhandlingens i ett sådant fall inte finns hos någon myndighet, får återlämnandet förenas med villkor om att bestyrkt kopia av handlingen ges in. Har målet eller ärendet avgjorts av domstol, får handlingen inte återlämnas innan avgörandet vunnit laga kraft, om inte domstolen medger det och bestyrkt kopia ges in eller redan finns bland handlingarna.

Skyldighet att lämna upplysningar och översända handlingar

12 § När beslut eller andra handlingar skall lämnas ut, bör de sändas med post, om inte något annat har begärts eller är särskilt föreskrivet. Detsamma gäller när pengar skall betalas ut. Handlingar får även sändas via telefax om det är lämpligt.

Avgifter för beslut och andra handlingar bör tas ut genom postförskott. Avgifter får dock tas ut på annat sätt om det är lämpligare. En avgiftsbelagd handling bör inte sändas med posten, om den avgiftsskyldige är bosatt inom myndighetens kansli och har begärt att försändelsen inte skall sändas mot postförskott. Detsamma gäller, om det kan antas att försändelsen inte kommer att lösas ut. Försändelser till länder utom Europa bör sändas

med flygpost, om det inte finns särskilda skäl mot det.

13 § Om en handling inte sänds med post, bör den som skall ha handlingen underrättas om att den finns att hämta. Myndigheten bör samtidigt upplysa om den avgift som skall betalas och om de andra villkor som gäller för att handlingen skall få lämnas ut. Om pengar inte sänds med post, skall myndigheten underrätta den som skall ha pengarna om att de finns tillgängliga.

14 § I 4 och 5 §§ förvaltningslagen (1986:223) finns föreskrifter om serviceskyldighet i myndigheternas förvaltningsverksamhet. I lämplig utsträckning skall domstolar också i sin övriga verksamhet lämna upplysningar till enskilda i frågor som rör den verksamheten. Vidare finns föreskrifter om myndigheters uppgiftslämnande i 15 kap 4 och 10-12 §§ sekretesslagen (1980:100).

15 § Om en myndighet i enlighet med föreskrift i lag eller annan författning skall föra ett visst register, gäller andra stycket när myndigheten lämnar upplysningar ur registret. Bestämmelserna i andra stycket innebär dock ingen inskränkning i rätten att ta del av och mot fastställd avgift få kopia eller utskrift av allmän handling enligt tryckfrihetsförordningen.

Begär någon upplysningar om ett förhållande som, enligt en författning eller ett särskilt beslut av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer, skall tas upp i ett avgiftsbelagt bevis eller registerutdrag, skall myndigheten, om den lämnar upplysningarna skriftligt, göra detta genom ett sådant bevis eller registerutdrag.

16 § Myndigheternas skyldigheter enligt 12-15 §§ skall fullgöras med skyndsamhet.

Redaktören är rädd...

att det här numret av Släktcirkeln är lite magert. Det kommer inte in tillräckligt med bidrag. Jag kan i någon mån parera det genom att skriva själv. Men efter några år har jag eller vilken annan redaktör som helst betat av sina idéer och käpphastar. Det måste till impulser utifrån.

Jo då, visst går det att vidtala folk. Dock hjälper det inte alltid - inte ens om vidtalandet övergår i tjatande. Men egentligen viktigare: det är inte sannolikt att en redaktör i Stockholm eller var han/hon nu bor vet vem som bör vidtalas. Vår rörelse

är för bred och för spridd för att en person ska kunna ana var erfarenheter eller idéer finns.

Jag har hoppats att ett och annat provocerande inlägg skulle få någon att reagera och komma med protester eller motbud, men icke! Det händer ju dessutom så mycket med databaser, registreringar, cd-rom-skivor, hemsidor, e-post, släktforskarförteckningar osv. Det borde väl i alla sin da'r påverka cirklar och utbildning!

Liksom för några år sedan vädjar jag alltså om fler spontana bidrag till Släktcirkeln. Förra gången jag gjorde det blev jag bönhörd på ett trevligt och givande sätt. *Låt det hända igen!*

Redaktören

Facit till handskriftsövningen på sid 10

Cämnärs Rättens Sluut och Domb, angående Ellena Håkan Bådsmans som haft 5 Ahl(na)r fint swart Kläde at försällja, hwilket Handelsmannen Her Balzar Weduwar här i Staden är ifrånstulit, och han igienkiändt och emottagit. Afsagd på Cämnärs Cammaren i Christianstad d 17 Mai 1720.

Såsom Ellena Håkan Bådsmans haft et stycke fint swart Kläde af 5 Ahl(na)r at försällja, hwilket Handelsmannen Her Balzar Weduwar som här af bortmist 12 Ahl(na)r, har efter märke och nummer på hufwan som därom war igienkiändt wara sit och dät därföre således Lagl: igientagit, om hwilket Kläde Rätten som nogast ransakat, män dänna Ellena Bådsmans til ingen annan bekiännelse kunnat förmå, uthan at hon stadigt därwed blifwer at hannes Doter Ellena Håkans Doter skall hafwa funnit dätta Klädet uthj Gården som Agneta Lunds i boor, neder uthj et ödehuus, derest enn hoop handqwarnar står. Så emedan dänna Ellena Bådsmans samma Kläde icke allennast här i Staden uthan och på Landet uthbudit at sällja, och dät för ingen uppenbarat uthan dät i tystheet söökt at försällja, ty finner Cämners Rätten skiäligt at dät bör dänna Ellena Bådsmans för dät hon dätta Klädet icke uplyst plichta häremot efter Lagh Och Kongl Maytz förordning af Åhr 1696 d 29 Julii såwäl som det 12 Cap: Tiufmåla Balken St: L: mäd 40 mark eller hete tiufwer och stå Tiufs Rätt, således at hon plichtar mäd Kroppen efter 1653 Åhrs Straff Ordning mäd 4 par Rijs och 3 slag af hwart paret som belöper 12 slag.

NB Dänna Domen blef föruth publicerat Lögerdagen d 14 dito då dänna Ellena Bådsmans derefter stod sit Straff.